

Azərbaycan tarixində 1990-ci illərin əvvəlləri siyasi ziddiyatlar, hakimiyyət uğrunda mübarizələr və silahlı qarşidurmalarla yadda qaldı. 1990-ci ilin avqustunda Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə Daxili İşlər Nazirliyinin tabeliyində yaradılan silahlı birlək Xüsusi Təyinatlı Milis Dəstəsi (OMON) kimi təminirdi. Lakin 1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etməsi ilə ölkədə hüquq-mühafizə sisteminde islahatlar aparıldı və bu struktur Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi (XTPD) adını aldı.

Ölkənin yeni siyasi reallığında bu dəstənin mövcudluğu və fealiyyəti isə zaman keçdikcə daha çox suallar doğurdu. XTPD, xüsusilə 1994-cü ilin oktyabr çevriliş cəhdindən sonra dramatik hala düşdü. Hakimiyyət uğrunda mübarizənin ən qaynar nöqtəsində yer alan qurum əvvəlcə dövlətə qarşı

və yaxınlıqdakı hərbi hissəni nəzarət altına aldılar. Onlar burada yerləşən bir neçə zirehli texnikanı ələ keçirərək Ağstafa rayonuna doğru irəlilədilər. Saatlar keçdikcə qarşidurma daha da kəskinləşdi. Səhər saat 4:40-da Ağstafa yaxınlığında k Yol Polisi postuna atəş açıldı və qiyamçılar postu nəzarətə götürü-

yamçıları geri çəkilməyə məcbur oldular. XTPD-nin bir hissəsi döyüş meydانında məhv edildi, digərləri isə həbs edildi. Bəzi silahlı dəstələr isə canlarını qurtarmaq üçün Gürcüstana qaçdırılar. Azərbaycan hakimiyyəti bu hadisədən dərhal sonra ölkədə silahlı dəstələrin dövlət nəzarətindən kənar fəaliyyət göstərməsinə son qoymaq üçün daha sərt tədbirlər görməyə başladı. Mart ayının 16-dan 17-nə keçən gecə Azərbaycanın paytaxtı Bakı yenidən qanlı toqquşmaların şahidi oldu. Hökumət qüvvələri ilə Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi arasında başlayan silahlı qarşidurma ölkənin taleyini həll edəcək döyüşə çevrildi. Gecə

Dövlətin sarsılmaz gücü və xəyanətin məğlubiyyəti

çıxan qüvvələrdən biri kimi təqdim olunsa da, sonradan hakimiyyətin yanında yer aldığı üçün tamamilə buraxılmadı. Həmin hadisələrdən sonra dövlət çevrilişinin əsas fiqurlarından biri olan Surət Hüseynov həbs edilərək siyasi səhnədən uzaqlaşdırıldı, XTPD isə fealiyyətini davam etdirdi. Buna baxmayaraq, XTPD-nin dövlətin tam nəzarətində olmaması hakimiyyət daxılində ciddi narahatlığa səbəb olurdu. Parlamentin spikeri Rəsul Quliyev açıq şəkildə bildirirdi ki, hökumət üzvlərinin eksəriyyəti XTPD-dən və onun rəhbərləri olan Cavadov qardaşlarından ehtiyat edir. Xüsusilə Rövşən Cavadovun sadəlövh, idealist biri olduğu və böyük qardaşı Mahir Cavadov tərəfindən idarə edildiyi deyildi. Həmin ilin 12 dekabrında Türkiyədən xüsusi bir qrup Bakıya gəldi. Onların arasında Türkiyənin Milli Kəşfiyyat Təşkilatının təcrübəli agenti Korkut Eken, Özəl Hərəkat Dairəsinin rəhbərlərindən İbrahim Şahin və Ayxan Çarxın, eləcə də qaranlıq keçmiş iię tanınan Abdullah Çatlı var idi. Bu şəxslər Azərbaycanın Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin (XTPD) komandiri Rövşən Cavadovun xüsusi dəvəti ilə ölkəyə gəlmişdilər. ABŞ-in Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəesi (CIA) və Rusiya Federal Təhlükəsizlik Xidməti (FSB) baş verənləri yaxından izləyirdi. Çünkü XTPD bölgədəki geosiyasi vəziyyəti dəyişdirə biləcək silahlı güc idi.

Azərbaycanın siyasi səhnəsində klan maraqları və güc mübarizələri fonunda Cavadov qardaşları hakimiyyət üçün təhlükəyə çevrilmişdilər. 1995-ci ilin martında vəziyyət pik həddə çatdı. Xarici səfərdən yenicə qayıdan ulu öndər Heydər Əliyev Pakistanə rəsmi səfərə getməyə hazırlaşdı. Cavadov qardaşları isə dövlət çevriliş etmək istəyirdilər. Ulu öndər bu xəbərdən dərhal sonra səfərini ləğv etdi və vəziyyətə nəzarəti gücləndirdi. Azərbaycan Birinci Qarabağ müharibəsində məğlubiyyətin ağır nəticələrini yaşayır, iqtisadi böhran və siyasi xaos içinde çabalayırdı. Ölkədə fərqli güc mərkəzləri hakimiyyət uğrunda gizli və açıq mübarizə aparırdılar. Eks-prezident Ayaz Mütəllibov, keçmiş müdafiə naziri Rəhim Qaziyev və devrilmiş baş nazir Süre Hüseynovun tərəfdarları da bu gərgin vəziyyətdən istifadə etməyə çalışırdılar. Belə bir vaxtda XTPD-nin hakimiyyətə meydan oxuması Azərbaycanı uçuruma sürükleye bilərdi.

Martin 12-də hüquq-mühafizə orqanlarına daxil olan bir məlumat vəziyyətin kritik həddə çatdığını göstərdi. Tovuz rayonundan Gürcüstana gedən yolda içərisində silahlı şəxslər olan dörd avtomobil Dövlət Yol Polisi (DYP) postunun dayanmaq əmrinə məhəl qoymadan sürətlə hərəkət etmişdi. Avtomobillərin saxlanması üçün dərhal tədbirlər görüldü və XTPD-nin həmin maşınları nəzarətə götürüldü. Onların içərisində 150 ton mis aşkarlandı ki, bu, qanunsuz silahlı qüvvələrin fəaliyyətindən xəber verirdi. Lakin vəziyyət bununla bitmədi. Silahlı şəxslərin ələ keçirilməsi XTPD-nin bölgədəki tərəfdarlarını hərəkətə getirdi. Qazax rayonu XTPD üzvləri və onlara qoşulan silahlı mülki şəxslər dərhal Qazax Şəhər Polis İdarəsini

düller. Saat 5:20-də onların növbəti hədəfi Ağstafa Şəhər Polis İdarəsi oldu. Silahlı basqın nəticəsində sehər saat 6:30-da XTPD döyüşçüləri Ağstafa Polis Şöbəsində nəzarəti ələ aldılar. Hadisələrin bu cür sürətli inkişaf etməsi hökumət üçün ciddi siqnal idi. XTPD-nin nəzarətdən çıxması, silahlı basqınlar və rayon polis idarələrinin ələ keçirilməsi ölkəni vətəndaş müharibəsinə doğru apardı. Lakin bu dəfə hakimiyyət güzəşte getmək niyyətində deyildi.

Hadisələrin mərkəzində Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin rəhbəri Rövşən Cavadov dayanırdı. Lakin Martin 14-də hakimiyyət onunla bağlı qəti qərar verdi. Azərbaycanın daxili işlər naziri Ramil Usubov televiziya ekranlarından XTPD-nin ləğv edilməsi ilə bağlı əmri açıqladı. Bildirildi ki, XTPD artıq idarəələnməz silahlı qüvvəyə çevrilmiş, Daxili İşlər Nazirliyinin tabeliyindən tam çıxmış və kriminal aləmlə işbirliyinə girmişdi. Dövlətin nəzarətindən kənardə fəaliyyət göstərən, qanunlara tabe olmayan silahlı qüvvələrə Azərbaycan Respublikasında yer yox idi. Əmrə əsasən Rövşən Cavadova və onun döyüşçülərinə Martin 17-si, saat 00:00-a qədər, yəni üç gün ərzində silahlarını və texniki avadanlıqlarını təhvil vermələri göstərişi verildi. Əgər XTPD döyüşçüləri silahı könüllü yerə qoysalar, onların əməllerinə hüquqi qiymət verilməyəcək və Daxili İşlər Nazirliyi sistemində müvafiq işlə təmin olunacaqdırlar. Lakin bu təklif qarşı tərəfdən qəbul olunmadı. Rövşən Cavadov və onun qardaşı, Xətai rayonunun ovaxtkı prokuroru Mahir Cavadov hökumətin qərarına boyun əymək əvəzinə, şərtlər irəli sürdülər. Martin 14-ü günün ikinci yarısında Cavadov tərəfdarları ilə birlikdə Bakının "8-ci kilometri" yaşayış massivində yerləşən XTPD bazasında mövqə tutdular. Cavadov mövcud hakimiyyəti devirdikdən sonra ölkənin idarəciliyini "Dövlət Şurası" adlı yeni quruma verməyi planlaşdırırdı. Şuraya keçmiş prezident Ayaz Mütəllibov, Cahangir Müslümzadə və Fərman Dəmirqol kimi tanınmış şəxslər daxil ediləcəkdi. Şuranın sədri isə Rövşən Cavadov olacaqdı.

Bütün bu hadisələrin fonunda ölkənin siyasi səhnəsi daha da gərginləşirdi. Hakimiyyət məsələyə biganə qala bilməzdı. Martin 15-də Prezident Heydər Əliyev dövlət televiziyası vasitəsilə xalqa müraciət etdi, baş verənləri "dövlət çevrilişinə cəhd" kimi qiymətləndirdi və ölkədə vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin yarandığını bəyan etdi. Eyni gündə hökumət qüvvələri əks-hücumu keçdi. Ağstafa bölgəsində yerləşmiş XTPD qüvvələri və onlara bağlı silahlı dəstələr hədəfə alındı. Hökumət ordusu bu əməliyyat zamanı ağır artilleriyadan, hətta "Qrad" qurğularından istifadə etdi. XTPD qı-

saat 2-də XTPD zabitləri tərəfinən başlayan döyüşlər şəhərin sakitliyini pozdu. Onlar yaxınlıqdakı məktəb binalarını, uşaq bağçasını, yaşayış binalarının damlarını nəzarətə götürərək "Neftçilər" metrosuna doğru irəliləməyə cəhd etdilər. Lakin Müdafiə Nazirliyinin komendant postları onların qarşısını aldı. Martin 17-də günün ilk saatlarında Prezident Heydər Əliyevin qərarı ilə XTPD komandiri Rövşən Cavadov daxili işlər nazirinin müavini vəzifəsindən azad edildi. Cavadovun rəhbərlik etdiyi dəstə hökumət qüvvələrinin hücumları qarşısında tab gətirə biləmədi. Nəhayət, səhər saat 11:30-da XTPD üzvləri ağ bayraq qaldıra raraq təslim oldular, XTPD məğlub edildi, qiyam yarırıldı.

Ümummilli lider Heydər Əliyev 17 mart 1995-ci il dövlətçiliyinin qorunub saxlanması məsələlərinə həsr olunmuş müşavirədə çıxiş zamanı həmin hadisələri xatırlaya rəq deyirdi ki, iki gün ərzində məsələni sülh yolu ilə yatırmaq və onun qarşısını almaq üçün görülen tədbirlər nəticəsiz qalmışdı: "Martin 13-dən 14-nə keçən gecə həmin silahlı dəstə öz niyyətini yeri yetirmək üçün, yəni Tovuz, Gəncə bölgələrini zəbt etmək üçün Tovuzda olan hərbi hissəyə hücum etdi, döyüş başlandı və bu döyüş nəticəsində o banda darmadığın oldu. Orada olan itkiler və bizim çətinliklərimiz sizə məlumdur. Bu gün artıq sizə deyə bilərem ki, həmin bu bandanın üzvləri, - orada deyirdilər ki, XTPD-nin cəmi 60 üzvü var, lakin onlar kənardan da adamlar cəlb edib silahlandırmışdır, - 160 nəfər həbs olunmuşdur".

Beləliklə, ölkənin gələcəyini müəyyən edən həmin o taleyülü məqamlarda ümummilli lider Heydər Əliyevin müdrik siyaseti və qətiyyəti sayəsində vətəndaş müharibəsinə aparan təhlükəli proseslərin qarşısı alındı. Ölkəni parçalamaq istəyən qüvvələr, silaha sarılan üşyançılar və xaos içinde hakimiyyətə yiyləlmək arzusu ilə ya şayanlar bir daha başa düşdülər ki, Azərbaycan xalqı heç bir zaman fitnəkarlarının oyununa gəlməyəcək. Dövləti sarsıtmak istəyənlərin ümidi puça çıxdı, xalqın iradəsi sarsılmadı. Xain niyyətlər iflasa uğradı, çünkü xalqın birliyi, dövlətin gücü və liderin iradəsi bu na imkan vermedi.

Bu gün Azərbaycan ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi kursuna sadıq qalaraq parlaq gələcəyə doğru inamla addımlayır. Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdiridiyi bu siyasi xətt nəticəsində ölkəmiz bütün sahələrdə süretli inkişaf dövrünə qədəm qo'yub. Dövlətimizin beynəlxalq müstəvidə artan nüfuzu, müasir çağırışlara cavab verən strateji yanaşmaları və iqtisadi islahatları onu dönyanın aparıcı dövlətləri sırasına çıxarıb.

Nəzrin ELDARQIZI,
"Respublika".